

Маріо і чарівник (детальний переказ)

Томас Манн

Цитата:

Згадка про Торре ді Венере завжди викликає в мене гнітюче почуття. Злість, роздратування, напруження із самого початку висіли в повітрі, а наостанці нас зовсім приголомшила пригода зі страхітливим Чіполлою, в особі якого, здавалося, фатально і, зрештою, по-людському дуже вимовно втілювався й загрозливо зосередився весь лиховісний дух тамтешніх настроїв. Уже саме те, що мимовільними свідками жахливого кінця (як нам потім здавалося, наперед визначеного, закладеного в природі речей) стали ще й діти, було неподобством, прикрим непорозумінням, яке викликав своїми облудними містифікаціями той дивний чоловік. Слава Богу, діти так і не збагнули, Де скінчилась вистава і де почалася катастрофа, а ми не квапились відбирати в них щасливу віру, що то була тільки гра.

Торре лежить кілометрів за п'ятнадцять від Порто Клементе, одного з найпопулярніших курортів на Тірренському морі, по-міському елегантного, завжди дуже людного під час сезону, з готелем і крамничками на мальовничій вулиці вздовж моря і широким пляжем, покритим кабінами, піщаними фортецями з прапорцями різних країн і засмаглими курортниками, сповненим руху і гамору.

Саме в цей час з'явився Чіполла, Кавальєре Чіполла, як стояло на афішах, що одного дня були вивішені геть-усюди, навіть у їдальні пансіонату "Елеонора", — мандрівний віртуоз, майстер розважати публіку, *forzatore, illusionista e prestidigitatore* (так він звав себе), який мав намір запропонувати увазі високошановної публіки Торре ді Венере дивовижні, загадкові й приголомшливі феномени. Чарівник! Досить було самого оголошення, щоб запаморочити голову нашим дітям. Вони ще зроду не бачили таких виступів, ця літня подорож обіцяла їм незнані розваги. Від тієї хвилини вони нам вуха протуркотіли, щоб ми взяли квитки на вечір штукаря, і хоч різній початок — дев'ята година — трохи відлякував нас, ми все-таки здалися, сподіваючись, що після перших, мабуть, досить посередніх, номерів Чіполли ми вернемось додому і діти ще встигнуть виспатися до ранку. Отже, ми купили чотири квитки в самої синьйори Анджольєрі, яка подбала про те, щоб її пожильці дістали гарні місця. Щоправда, за високу майстерність штукаря вона не ручилася, та, зрештою, ми чогось особливого й не сподівались; але нам самим хотілося трохи розвіятись, до того ж нас мимоволі заразила палка цікавість дітей.

Приміщення, в якому мав виступати кавальєре, у розпал сезону правило за кінозал, де щотижня міняли програму.

Помалу партер заповнився; можна було сказати, що тут зібралося ціле Торре: гості Гранд-готелю, гості вілли "Елеонора" та інших пансіонатів, усе знайомі з пляжу обличчя. Чути було англійську й німецьку мови, навіть французьку, якої розмовляли румуни з італійцями. За два ряди позад нас сиділа сама пані Анджольєрі поруч зі своїм

мовчазним лисим чоловіком, що двома пальцями пригладжував вуса. Всі прийшли пізно, але ніхто не спізнився: Чіполла змушував чекати на себе.

Саме так: Чіполла змушував чекати на себе. Навмисне нагнітав напруження, відтягуючи свій вихід. Це навіть подобалося публіці, але ж усьому є своя межа. О пів на десяту знялися оплески — ввічливий спосіб виявити своє справедливе нетерпіння і водночас показати, що ми ладні прихильно зустріти артиста. Діти, звичайно, радо приєдналися до нетерплячих. Усі діти люблять плескати артистам. Зі стоячих місць почулися рішучі вигуки: "Pronti! Cominciamo!"¹ І ви гляньте, як воно буває: зразу виявилось, що справді можна починати, всі перешкоди були миттю усунені. Пролунав удар гонга, йому відповіло багатоголосе "Ох!" зі стоячих місць, і завеса розсунулась. Вона відслонила сцену, що скидалася швидше на класну кімнату, аніж на місце, де мав виступати штукар, в основному через чорну дошку, яка стояла на підставці ліворуч біля самої рампи. Крім неї, там була ще звичайна жовта вішалка, два плетені стільці місцевого виробу і далі, вглибині, — круглий столик, на якому стояла карафа з водою, склянка особливої форми, таця з пляшкою, повною якоїсь жовтої рідини, й лікерна чарка. Нам дали ще дві секунди, щоб ми скинули оком на весь цей антураж, і ось перед залом, в якій навіть не пригасили світла, з'явився Чіполла.

Кавальєре вийшов на сцену швидкою ходою, яка мала свідчити про те, що він готовий слугувати публіці й zarazом створити враження, ніби йому довелося етакую швидкістю долати немалий шлях, щоб устигнути до глядачів, хоч насправді він стояв за лаштунками. Костюм Чіполли також мав підтримати ілюзію, що штукар прийшов здалека. Чоловік непевного віку, але, безперечно, не молодий, з різко окресленим, змарнілим обличчям, колючими очима, міцно стуленим зморшкуватим ротом, підфарбованими в чорний колір вусиками й так званою "мушкою" в ямці між спідньою губою і підборіддям, він був одягнений в елегантний, але химерний вечірній костюм. На ньому була широка чорна накидка без рукавів з оксамитовим коміром і підшитою атласом пелериною, яку він притримував спереду руками в білих рукавичках, білий шарф навколо шиї та циліндр з вигнутими крисами, насунутий навскіс на лоба, В Італії, мабуть, більше, ніж будь-де, зберігся дух вісімнадцятого сторіччя, а разом із ним такий характерний для тієї епохи тип шарлатана, ярмаркового блазня, — тільки тут його можна побачити живого в наші часи. Чіполла всім своїм виглядом відповідав цьому історичному типові; враження показного, фантастичного блазенства, притаманного цьому образу, що підсилювалося завдяки претензійному вбранню, що трималося на ньому якимось дивно: в одному місці неприродно напиналося, а в іншому збиралося в складки або ж висіло, як на вішалці; щось було негаразд і з його фігурою — і спереду, і ззаду, — що саме, з'ясувалося згодом. Але я мушу наголосити, що в його поставі, у виразі обличчя, у манерах не було й натяку на жартівливість чи клоунаду: навпаки, у ньому прозирали якась суворість, нехоть до всього Смішного, часом понура гордість, а також підкреслена гідність і самовдоволення, властиві каліці, що, зрештою, не завадило публіці зустріти його сміхом, який вибухнув у багатьох місцях зали.

У поведінці кавальєре не було вже ніякої послужливості; швидка поява на сцені

свідчила тільки про його внутрішню енергію, що не мала нічого спільного з улесливістю. Стоячи біля рампи й повільно стягуючи рукавички з довгих жовтавих рук, на одній з яких поблискував перстень з великим лазуритом, він неквапливо обводив залу маленькими суворими очима, під якими мішками зібралася в'яла шкіра, мовчки, не розтулюючи рота. Час від часу його допитливий, зарозумілий погляд спинявся на якомусь обличчі. Зіжмакані рукавички він кинув далеко назад, наче недбало, але з такою дивовижною спритністю, що влучив якраз у склянку на круглому столику; потім, і далі мовчки озираючись по залі, дістав із внутрішньої кишені пачку цигарок — найдешевшого ґатунку, видно було з обгортки, — витяг одну гострими пальцями і, не дивлячись, підніс до неї бензинову запальничку, яка миттю спалахнула. Підібгавши губи й набравши повні груди диму, він зухвало скривився, легенько тупнув ногою і випустив сизий струмінь крізь щербаті, гострі зуби.

Публіка розглядала його так само пильно, як і він її. Хлопці на стоячих місцях супили брови і стежили за ним гострим підозрілим поглядом, шукаючи в ньому якогось вразливого місця, — надто цей чоловік був самовпевнений. Проте знайти не могли. Вбрання було незручне, і кавальєре довго морочився, поки дістав і сховав цигарки та запальничку; при цьому він відгорнув накидку — і ми побачили в нього під рукою щось дивне й недоречне: нагайку зі срібним руків'ям у формі пазура, що висіла на шкіряній петельці.

Переказ:

На привітання звичайного хлопця Маріо Чіполла відповів викликом: примусив показати публіці язика, виставив його в ролі посміховиська. Виконуючи всі свої "штукарства", чарівник неначе насолоджувався повною владою над людиною і публікою взагалі.

Цитата:

Скинувши шовковий циліндр, шарф і накидку, він обсмикав, сюртук, поправив застібнуті великими запонками манжети, пригладив свою блазенську стрічку і знов підійшов до рампи. Зачіска в нього була огидна: на майже голому черепі від тім'я до лоба тяглося вузеньке, ніби наліплене, покарбоване в чорний колір пасмо з проділом посередині, а волосся на скронях, також підчорнене, було зализане від боків до куточків очей, — ця зачіска, як у старомодного директора цирку, була смішна, але дуже пасувала до його дивної постаті, і Чіполла носив її так самовпевнено, що ніхто з публіки не помітив, яка вона кумедна, і не засміявся. "Маленька фізична вада", про яку він уже згадував, тепер стала аж надто помітною, хоч і досі не можна було напевне сказати, у чому ж саме вона полягає. Груди, як завжди в таких людей, були зависокі, але горб на спині містився не між лопатками, як звичайно, а нижче, десь над стегнами, на попереку, і не заважав Чіполлі ходити, але якось химерно випинався з кожним його кроком. А втім, оскільки Чіполла попередив про своє каліцтво, воно нікого не вразило, і зала поставилась до нього із належною в цивілізованому світі делікатністю.

— До ваших послуг! — мовив Чіполла. — Якщо не заперечуєте, почнемо нашу програму з арифметичних вправ.

Арифметика? Яке Ж це штукарство! У мене вже з'явилася підозра, що цей чоловік видає себе не за того, ким є насправді, от тільки незрозуміло було, хто ж він насправді. Мені стало шкода дітей, але поки що вони сяяли з радощів.

Переказ:

Холод і злість визвали в Чіполли хлопці, що глузливо відмовились писати цифри на дошці, пославшись на те, що не вміють писати. А коли один сміливець, обурений глумлінням Чіполли над людьми, сказав прямо, що думав, чарівник примусив його корчитися від болю.

Було багато бажаючих коритися волі чарівника, але хлопець з Риму знову вступив у двобій з Чіполлою.

Цитата:

Аж ось знову подав голос добродій з Риму: він уперто запитав, чи береться кавальєре навчити його танцю навіть проти власної волі.

— Навіть проти вашої волі, — відповів Чіполла таким тоном; що я його ніколи не забуду. Мені ще й досі вчуваються ті зловісні слова: "Anche se non vuole".

І почався двобій. Чіполла найперше підкріпився чаркою і закурив нову цигарку, тоді поставив римлянина в середньому проході обличчям до дверей, а сам спинився недалеко позад нього, ляснув нагайкою і наказав:

— Balla!2

Супротивник навіть не ворухнувся.

— Balla! — вигукнув кавальєре ще рішучіше і ляснув нагайкою.

Ми побачили, яку юнака сіпнулася під коміром шия, як зігнулася в суглобах одна рука і одна нога повернулася п'ятою назовні. Довгий час усе обмежувалося тільки цими рухами: юнак на мить конвульсивно здригався, тоді знов завмирав. Кожному було видно, що в цьому випадку Чіполлі доведеться подолати твердий намір не піддатися, героїчний опір; цей мужній юнак хотів оборонити честь людського роду він корчився, але же танцював, спроба так затяглася, що кавальєре мусив ділити свою увагу — подеколи він обертався до танцюристів, які стрибали на сцені і ляскав нагайкою, щоб вони не вийшли з покори, а тим часом пояснював залі, що хоч скільки б ті біснுவаті не витанцювували, вони не стомляться, бо ж, власне, це він танцює замість них. Потім знову впивався гострими очима в потилицю римлянина, штурмував далі фортецю, що загрожувала його пануванню

Публіка спостерігала, як та фортеця хиталася від ненастанних ударів і вигуків, спостерігала з діловитим зацікавленням, до якого домішувалися щирий жаль і жорстока зловтіха. Наскільки я зрозумів, римлянин програв через те, що стояв на позиції цілковитого заперечення. Видно, самого тільки небажання замало, щоб навчати нас духовної сіли, надовго ми не заповнимо життя тим, що не хотітимемо чогось робити, не хотіти чогось і взагалі нічого вже не хотіти, а все ж виконувати необхідне — мабуть, надто близькі поняття, щоб від них не постраждала ідея свободи; саме до цього вели ті фрази, що їх кавальєре виголошував між лясканням нагайки і наказами; він поєднував складні психологічні способи впливу з професійними, які тримав у таємниці.

— Balla!— вигукував він. — Навіщо так мучитись? І це насильство над собою ти називаєш свободою? Una ballatina! З Твої руки й ноги самі пориваються в танок. Як було б приємно дати їм волю! Ага, ти вже танцюєш! Це для тебе вже не боротьба, а насолода!

І справді, корчі и конвульсії здолали нарешті тіло впертого юнака, він підняв руки, зігнув коліна, розслабив усі суглоби, підстрибнув, затанцював, і так, під оплески глядачів, кавальєре вивів його на сцену до інших маріонеток. Коли переможений опинився на підвищенні, всі побачили його обличчя. Він широко усміхався, примруживши очі, наче й справді відчував насолоду. Все-таки це була якась утіха: бачити, що тепер йому, певне, набагато краще, ніж під час гордині.

Можна сказати, що падіння римлянина стало вирішальною подією на вечорі. Кригу проламано. Чіполла досяг найвищого тріумфу; берло Цірцеї, ця в'юнка шкіряна нагайка з руків'ям у формі пазура, запанувала над усією залою. На той час, — було вже, мабуть, далеко за північ, — на маленькій сцені танцювало десь із вісім чи десять осіб, та й у залі глядачі хто як відповідали на ті танці; одна зубата представниця англо-саксонської раси в пенсне без наказу маестро підвелася з місця і почала витанцьовувати в середньому проході тарантелу. Тим часом Чіполла, недбало розсівшись на плетеному стільці з лівого боку від сцени, курил цигарку й зухвало пускав дим крізь свої огидні зуби.

Чарівник поманив до себе хлопця.

Маріо послухався. Я ще й досі бачу, як він підіймається східцями до кавальєре, що й далі химерно манить його пальцем. На мить хлопець завагався, я добре пригадую. Цілий вечір він, схрестивши руки або засунувши їх у кишені, стояв біля дерев'яної колони ліворуч від нас, коло Джованотто з войовничою зачіскою, і, наскільки ми помічали, уважно, але не дуже весело спостерігав за сценою, навряд чи добре розуміючи, що там відбувалося. Він був явно незадоволений, що наприкінці ще й його залучено до участі у виставі. А проте зрозуміло, що коли Чіполла поманив його, він скорився. Така вже в нього була професійна звичка; а крім того, мабуть, психологічно не могло статися, щоб такий простий хлопець, як він, не послухався Чіполли, людини, що того вечора, окрилена успіхом, панувала над усіма. Хоч-не-хоч Маріо відірвався від колони, подякував тим, що стояли спереду і, озирнувшись, дали йому дорогу, і піднявся на сцену з недовірливою усмішкою на товстих губах.

Ми його знали як людину, але незнайомі були особисто, коли можна так сказати. Ми бачили його майже щодня, і нам подобалась його мрійливість і те, як він часом задумувався й забував про все на світі, а потім квапився послужливістю загладити свою провину. Він тримався поважно, не похмуро, але й не улесливо, усміхаючись хіба що до дітей, без удаваної люб'язності, — швидше, він навіть не намагався бути люб'язним, бо не сподівався, що комусь сподобається. У кожному разі, ми б його однаково запам'ятали, тому що інколи незначні подорожні зустрічі лишаються в пам'яті надовше, ніж значні. Про його життя ми знали тільки те, що батько в нього — дрібний писар у муніципалітеті, а мати — прая.

Біла кельнерська куртка більше йому личила, ніж вилинялий костюм із тонкої смугастої тканини, в якому він прийшов на вечір; комірця в нього не було, зате він обмотав шию шовковою хусткою вогнистого кольору, сховавши її кінці під піджак. Він підійшов до Чіполли, але той не переставав манити його зігнутим перед носом пальцем, і Маріо підступив ще ближче, до самого стільця, опинившись якраз проти ніг кавальєре, після чого той, розставивши лікті, схопив його, повернув обличчям до публіки і зміряв з голови до ніг зневажливим, владним і веселим поглядом.

— Як це так, ragazzo moi⁴? — мовив він. — Ми так пізно знайомимося? А втім, повір мені, що я давно тебе знаю... Авжеж, ти зразу впав мені в око, і я переконався у твоїх чудових здібностях. Як же це я міг знов забути про тебе? Але всього не втримаєш у пам'яті. Скажи ж бо мені, як тебе звати? Мені треба знати тільки твоє ім'я.

— Мене звати Маріо, — тихо відповів юнак.

— Ага, Маріо! Чудово! Гарне ім'я, дуже поширене. І до того ж давнє, одне з тих, що нагадують про героїчні традиції нашої батьківщини. Браво! Salve!⁵ — І, випнувши криве плече, Чіполла привітав його простягнутою навскоси рукою з долонею догори, як віталися стародавні римляни. Мабуть, він був уже трохи п'яний, та це й не дивно; але говорив він, як і досі, дуже чітко й плавно, хоч тепер і в його інтонації, і в поведінці з'явилося щось схоже на пересиченість турецького паші, якась вередливість і пиха.

— Отже, любий Маріо, — повів він далі, — добре, що ти сьогодні прийшов, та ще й обмотав шию такою гарною хусткою, вона тобі страх як личить, мало котра з дівчат, чарівних дівчат Торре ді Венере, встоїть перед нею...

Від стіни, звідти, де ще недавно стояв Маріо, почувся сміх — це Джовакотто з войовничою зачіскою, з курткою, перекинутою через плече, зареготав безцеремонно й глузливо.

Мені здалося, що Маріо стиснув плечима. У кожному разі, він здригнувся. А може, тим рухом він хотів приховати свої справжні почуття, показати, що йому байдуже і до хустки, і до чарівних дівчат.

Кавальєре митцем глянув униз.

— Не будемо звертати на нього уваги, — сказав він. — Мабуть, він заздрить, що твоя хустка подобається дівчатам, а може й тому, що ми з тобою так приязно розмовляємо тут, на сцені... Коли він хоче, я нагадаю йому кольку. Мені не важко. Але скажи мені, Маріо: сьогодні ввечері ти розважаєшся... А вдень працюєш у галантерейній крамниці?

— У кав'ярні, — поправив його юнак,

— Тобто в кав'ярні! Ось і Чіполла раз дав маху. Ти cameriere⁶, виночерпій, Ганімед, це мені подобається, ще Одна згадка про старовину. Salviette!⁷ — І, на радість публіки, Чіполла знов стародавнім римським способом привітав Маріо.

Маріо також усміхнувся.

— Але раніше я був якийсь час продавцем у Порто Клементе, — додав він, наче виправдуючись. У його словах було чисто людське бажання допомогти ясновидцеві, дати йому провідну нитку.

— Так, так! У галантерейній крамничці!

— Там продавалися гребінці й щітки, — ухильно відповів Маріо.

— Хіба я не казав, що ти не завжди був Ганімедом із серветкою на руці? Коли Чіполла й дасть маху, однаково на нього можна покластися. Скажи, ти мені віриш?

Маріо зробив якийсь непевний жест.

— Це половинчата відповідь, — мовив Чіполла. — Мабуть, нелегко здобути твоє довір'я. Навіть мені, як я бачу, доведеться важко. Твоє обличчя замкнуте, на ньому лежить печать смутку, *un tratto malinconico*... Скажи мені, — з цими словами він схопив Маріо за руку, — ти чимось журишся?

— No, signore! — відповів Маріо швидко і впевнено.

— Ні, ти чимось журишся, — наполягав штукар, владно відкидаючи ту його впевненість. — Хіба я міг цього не помітити? Не пробуй обдурити Чіполлу! Звичайно, винні дівчата, швидше, одна дівчина. Ти журишся через кохання.

Маріо рішуче похитав головою. Тієї миті біля нас знову почувся глузливий регіт Джованотто. Кавальєре прислухався. Погляд його блукав десь по залі, але сміх він вислухав уважно, а тоді, як уже раз чи двічі під час розмови з Маріо, ляснув через плече нагайкою, щоб підбадьорити своїх маріонеток на сцені. Але тут його партнер мало не втік: здригнувшись, він раптом обернувся і кинувся до східців. Навколо очей у нього виступили червоні плями. Чіполла ледве встиг затримати його.

— Стривай! — гукнув він. — От тобі й маєш! Ти хочеш утекти, Ганімеде, у найкращу хвилину, чи майже в найкращу! Почекай, і я тобі обіцяю диво. Обіцяю переконати тебе, що ти журишся надаремно. Твоя дівчина, — її тут усі знають, — вона... як же її звати? Стривай-но! Я прочитав її ім'я у твоїх очах, воно крутиться в мене на язиці, та й тобі самому кортить його сказати...

— Сільвестра! — гукнув знизу Джованотто.

Кавальєре й оком не змигнув.

— Бувають же такі нахаби, — зауважив він, навіть не глянувши в залу і звертаючись тільки до Маріо. — Бувають такі крикливі півні, що співають, коли треба й коли не треба. Він вихопив у нас із тобою ім'я просто з уст, та ще, певне, й гадає, ледащо, ніби має на це якесь особливе право. Та хай, навіщо він нам! Але признайся: Сільвестра, твоя Сільвестра — чудова дівчина, правда ж? Справжній скарб! Серце завмирає, коли бачиш, як вона йде, дихає, сміється, така вона гарна. А її повні руки, коли вона пере і, стріпнувши головою, відкидає з чола кучері? Ангел небесний!

Маріо втупився в чарівника, витягнувши голову. Він наче забув, що стоїть на сцені і його бачить публіка. Червоні плями збільшилися, ніби він підмалював очі. Я рідко таке бачив. Його товсті губи були ледь розтулені.

— Той ангел журисть тебе, — вів далі Чіполла, — чи, швидше, ти журишся за ним... Це різні речі, любий мій, повір мені, зовсім різні речі! У коханні завжди бувають непорозуміння, можна навіть сказати, що ніхто стільки не свариться, як закохані. Ти, певне, подумаєш; що знає про кохання цей Чіполла зі своєю маленькою фізичною вадою? Помиляєшся, він знає про нього багато чого, він глибоко проник у таємниці

кохання, і до його думок варто прислухатись. Та облишмо Чіполлу, зовсім забудьмо про нього і вернімося до Сільвестри, до твоєї чарівної Сільвестри! Що? Невже вона віддає перевагу якомусь крикливому півневі, і він сміється, а тебе плач бере? Проміняти на когось іншого тебе, такого щирого, симпатичного хлопця? Нізачо, і ми знаємо це, Чіполла і вона. Коли я ставлю себе на її місце і мені доводиться вибирати між таким просмоленим телепнем, як він, солоною рибиною, морською черепахою, і Маріо, рицарем серветки, що спілкується з вищими колами, вправно подає чужоземцям напої і палко, щиро кохає мене, то присягаюся, моему сердцю не важко зробити вибір, я добре знаю, кому подарувати серце, кому я вже давно, червоніючи, подарувала його. Час уже тобі самому побачити це й зрозуміти, мій обранцю! Час тобі побачити й пізнати мене, Маріо, коханий мій... Скажи, хто я?

Гидко було дивитися, як облудник чепурився, кокетливо поводив кривими плечима, пускав припухлі очі під лоба й щирив щербаті зуби в солодкій усмішці... Ох, та що сталося від цих облесливих слів з нашим Маріо? Важко мені розповідати про це, так само, як і тоді, важко було дивитися на те виявлення найпотаємніших його почуттів, на ту безнадійну, обманом ушасливлену пристрасть, виставлену напоказ публіці. Він стиснув руки й підніс їх до уст, плечі його ходили ходором — так важко, схвильовано він дихав. Видно, він не вірив своїм очам і вухам, забувши тільки про одне — що їм і справді не треба було вірити.

— Сільвестра! — у щирому захваті прошепотів він.

— Поцілуй мене! — сказав горбань. — Повір, я дозволяю тобі! Я кохаю тебе. Поцілуй мене сюди. — І, відставивши вбік лікоть і відстовбурчивши мізинець, він пальцем показав на свою щоку, біля самого рота.

Маріо нахилився й поцілував його.

У залі запала мертва тиша. То була дивна, моторошна, напружена мить — мить блаженства Маріо. Ілюзія викликала в його серці почуття безмежного щастя; та коли та прикра, неприємна сценка досягла свого апогею, коли губи Маріо торкнулися облудно підставленого йому бридкого тіла, тишу порушив регіт Джованотто ліворуч від нас. А все ж таки в його реготі, брутальному й зловтішному, забринів, як мені здалося, й легкий жаль до обдуреного мрійника — відгомін того самого "poveretto", якому позаздрив чарівник і якого він хотів приточити до себе.

Та не встиг ще завмерти той сміх, як поцілований горбань ляснув нагайкою біля ніжки стільця, і, Маріо, прокинувшись, відсахнувся від нього. Він стояв, утупившись очима в порожнечу, всім тілом подавшись назад і притискаючи то одну, то другу руку до своїх споганених уст; раптом він ударив кісточками пальців себе по скронях, обернувся і кинувся східцями вниз під оплески глядачів. Чіполла, склавши руки на колінах, глузливо знизав плечима. Уже внизу Маріо зненацька круто обернувся на бігу, скинув руку вгору, і крізь оплески й сміх прорвалося два короткі, оглушливі постріли.

Зразу ж стало тихо. Навіть танцюристи завмерли, спантеличено витріщивши очі. Чіполла схопився зі стільця і простяг руки, наче хотів крикнути: "Стійте! Тихо! Всі геть від мене! Що це?" Та за мить уже важко осів на стільці, голова його впала на груди, а

потім і сам він боком звалився додолу, та так і лишився лежати — нерухома, безладна купа одягу й кривих кісток.

Зчинилася неймовірна метушня. Дами трусилися й ховали обличчя на грудях у своїх супутників. Одні гукали, щоб хтось викликав лікаря й поліцію. Другі кинулися на сцену. Треті оточили Маріо, щоб відібрати в нього зброю, вихопити з опущеної руки маленький тупоносий механізм, що навіть не скидався на справжній пістолет, ледь помітний ствол якого доля спрямувала в ніким не передбачений, несподіваний бік.

Нарешті ми забрали дітей і повели до дверей, повз карабінерів, що поспішали до зали.

— Уже кінець? — допитувалися діти; вони хотіли впевнитись, що вже нічого не пропустять.

— Так, кінець, — підтвердили ми.

Жахливий, фатальний кінець. А все-таки він приніс визволення — так почував я тоді, так відчуваю тепер і не можу інакше!

[1] Швидше! Починаймо! (італ.).

[2] Танцюй (італ.).

[3] Один танок! (італ.).

[4] Хлопче мій? (італ.).

[5] Вітаю! (італ.).

[6] Кельнер (італ.).

[7] Вітаю тебе! (італ.).

[8] Слід меланхолії (італ.)

[9] Ні, синьйоре! (італ.).

Переклад Є. Поповича

Коментар

В основу твору "Маріо і чарівник" Т. Манн поклав особисті враження від поїздки до Італії в 1826 р. Повернутися до цих вражень змусили настрої нездорового зацікавлення німецького суспільства темною містикою, окультизмом і поступовим набиранням "обертів" тоталітарного режиму.

Сюжет новели простий: від імені очевидця розповідається про приїзд до невеличкого курортного містечка заїжджого гіпнотизера на ім'я Чіполла. Програма далеко виходить за межі звичайної розваги для відпочиваючих.

Чіполла — гіпнотизер, але хист отримала зла і безпринципна людина, що перетворює глядачів на людей-автоматів чи тварин, позбавлених власної волі й людської гідності.

Звичайний кельнер Маріо поклав край знущанням злого чарівника над людьми, але й цей тихий юнак із м'яким меланхолійним поглядом принижений гіпнотичним мороком штукаря-гастролера.

Звільнившись від злих чар, Маріо не виносить жорстоких принижень своєї честі убиває мучителя.

Т. Манн протиставляє злий талант чарівника пересічній особистості

меланхолійного Маріо. Із поєдинку переможцем виходить не "сильна особистість" гіпнотизера, а звичайний хлопець із почуттям власної гідності.

Символічність образів миттєво прочитувалась у часи створення новели, адже в ті часи культ "сильної особистості" стрімко формувався і поширювався в ряді країн: в Італії — Муссоліні, у Німеччині — Гітлера, у СРСР — Сталіна... Антигуманну сутність тоталітарної влади Т. Манн розкрив у образі чарівника Чіполли, а також пророче показав результат такої влади.